

EDEBİYAT-TOPLUM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA ÂŞIK VEYSEL'İN ŞİİR DÜNYASI

POETIC WORLD OF AŞIK VEYSEL THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LITERATURE AND SOCIETY

Recep TEK*

Öz

Her edebiyat geleneği, içinde bulunduğu çağın şartlarına, yaşadığı toplumun ihtiyaçlarına, zevklerine cevap verdiği sürece var olur. Dolayısıyla edebiyat toplumun beklentilerini karşılayabilmeli yani toplumla iç içe olmalıdır. Zaten edebiyatın bireysel ve toplumsal olmak üzere iki yönlü bir cephesinin olduğu aşıkardır. Tarihi süreç içerisinde ortaya çıkan edebiyat geleneklerinde toplumun duyguları, düşünceleri, hayalleri, normları, değerleri, toplumun sözcüsü konumunda olan sanatçılar vasıtasıyla dile getirilmiştir. Edebiyat tarihimizde önemli bir yere sahip olan âşıklar da toplumlarının gören gözü, işiten kulağı ve konuşan dili olmuşlardır. Toplumlarının sözcüsü konumunda olan âşıklar, bireysel duyuş, düşünüş ve inanışlarının yanı sıra ortaya koymuş oldukları ürünlerle toplumlarının ortak değerlerini, sosyal yaşamlarını, yaşanan önemli olayları kendi sanat süzgeçlerinden geçirerek dile getirmişler, toplumun söyleyemediklerini ya da söylemeye cesaret edemediklerini toplum adına ifade etmişlerdir. XX. yüzyıl âşıklık geleneği içerisinde adından en çok söz edilen sanatçılardan biri şüphesiz Âşık Veysel'dir. Dili kullanmaktaki ustalığı, işlediği konulara olan hâkimiyeti, duyuş ve düşüncelerini ifade edebilmekteki başarısı, sazının gücü ve şüirlerinin teknik yönden mükemmelliği onu yaşadığı çağın en önemli sanatçılarından biri yapmıştır. Bu yönüyle o, gerek halkın gerekse de devlet adamlarının teveccühünü kazanmıştır. Bütün gerçek sanatçılar gibi hassas bir ruha sahip olan Âşık Veysel de yetmiş dokuz yıllık hayat serüveninde yaşadığı toplumun sosyal yaşamını, dönemin mühim olaylarını, toplumun ahlâk anlayışını, çalışmanın gerekliliğini, zamanın sosyal kurumlarını ve bunların toplum içerisindeki işlevlerini, vatan ve millet sevgisini, birlik ve beraberlik anlayışını, edebî bir üslûpla şüirlerinde dile getirmiştir. Veysel, işlediği bu konularla eserlerinde toplumsal hayatı ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Makalede, sıralanan bu hususlar onun şüirlerinden örneklerle başlıklar hâlinde açıklanmaya çalışılacaktır..

Anahtar Kelimeler

Edebiyat, Âşık edebiyatı, Âşık Veysel, toplumsal muhteva.

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi,
e posta: receptek@nevsehir.edu.tr

Abstract

Each literature can survive as long as it can match the periodical conditions, needs and pleasures of its beholding society. Thus, literature is supposed to respond to the expectations of a given society; in other words, it should be intertwined with individuals. It is already an evident reality that literature has a context with individual and social aspects. Sentiments, dreams, thoughts, values of society appeared throughout history in literary practices have always been articulated by artists acting as the voice of the society. Having a crucial part in our literary history, bards have always been the society's eye to see, ear to hear and tongue to speak. Being the voice of the society, through their insight, bards revealed incidents, social lives, common values and what individuals cannot or cannot dare to say in their works as well as beliefs and consideration. One of the bards who could make a distinct name for himself in the 20th century is undoubtedly Âşık Veysel. What actually made him one of the most distinguished artists among his contemporaries is his linguistic efficiency, knowledge about the society, success in articulating sentiments and thoughts as well as his power on instruments and technical excellence in his poems. In this respect, he was renowned not only by the society but by the officials. Just as the other bards with delicate sensitivity in the era, Âşık Veysel dealt with, in his 79 years lifespan, social life of the society he lived in, important incidents of his time, moral values, necessity to work, social institutions of his time and their role in the society, patriotism and love of his nation, unity, in a literary manner in his poems. In his poems, Veysel tried to bring the social life into the forefront. All these components mentioned above are going to be analysed through examples from his poems in this study.

•

Keywords

Literature, Minstrel Literature, Âşık Veysel, social context.

GİRİŞ

Tarihî süreç içerisinde ortaya çıkan edebiyat geleneklerinde toplumun duyguları, düşünceleri, hayalleri, inançları, değer yargıları, dünya görüşleri, toplumun sözcüsü konumunda olan sanatçılar vasıtasıyla dile getirilmiştir. Edebiyat tarihimizde önemli bir yere sahip olan âşıklar da toplumlarının gören gözü, işiten kulağı ve konuşan dili olmuşlardır. Toplumlarının sözcüsü konumunda olan âşıklar, bireysel duygu, düşünüş ve inanışlarının yanı sıra ortaya koymuş oldukları ürünlerle toplumlarının ortak değerlerini, sosyal yaşamlarını, yaşanan önemli olayları, toplumsal meseleleri kendi sanat süzgeçlerinden geçirerek dile getirmişler, toplumun söyleyemediklerini ya da söylemeye cesaret edemediklerini toplum adına ifade etmişlerdir.

1894 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivrialan köyünde dünyaya gözlerini açan Veysel, XX. yüzyıla damgasını vurmuş, toplumun her tabakasından insanın takdirini kazanmış büyük bir halk şairidir. Dili kullanmaktaki ustalığı, işlediği konulara olan hâkimiyeti, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmekteki başarısı, sazının gücü ve şiirlerinin teknik yönden mükemmelliği onu sadece yaşadığı çağın değil; günümüzün de en önemli sanatçılarından biri yapmıştır. Zira bütün büyük sanatçılar gibi o da zaman ve mekân sınırlarını aşmıştır.

Hassas bir ruha sahip olan Veysel, vefat ettiği 1973 yılına kadar geçirdiği 79 yıllık hayat serüveninde hemen hemen her konuda şiirler söylemiş özellikle de içinde bulunduğu toplumun sosyal yaşamını, ahlâk anlayışını, dönemin mühim olaylarını, çalışmanın önemini ve gerekliliğini, zamanın bazı sosyal kurumlarını ve bunların toplum içerisindeki rollerini, işlevlerini, vatan ve millet sevgisini, birlik ve beraberlik düşüncesini şiirlerinde dile getirmiştir. Dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasî hayatı onun şiirlerine yansımış, onun şiirlerinde özetlenmiştir. Dönemin bu hususiyetleri Veysel'in zihninde yoğrulmuş, sanatçı ruhunda işlenip şekillenmiş ve etkileyici, özlü bir üslûpla onun dilinden dökülmüştür.

Çalışmada, Doğan Kaya'nın 2011 yılında Akçağ yayınlarından ikinci baskısı yapılan *Âşık Veysel* adlı eserinden yararlanılmıştır. Eserde Veysel'in yedisi karşılaşma olmak üzere toplam 180 şiirine yer verilmiştir.

Veysel'in şiirlerinde işlediği toplumsal konuları şu başlıklar altında ele alabiliriz:

1. Sosyal Hayat
2. Dönemin Önemli Siyasî ve Toplumsal Olayları
3. Ahlâk Anlayışı ve Toplumsal Değerler
4. Çalışmak ve Gayret Göstermek
5. Sosyal Kurumlar ve Bunların Toplum İçerisindeki Yeri
6. Birlik ve Beraberlik
7. Vatan ve Millet Sevgisi

1. Sosyal Hayat

Zaman değişmekte ve değişen zamanla birlikte geçmişin sosyal yaşama dair normları, değer yargıları eski önemini kaybetmektedir. Âşık Veysel, toplumun yozlaşmasından, köklerinden uzaklaşmasından, asırlardır devam edegelen milletimize özgü değerleri kaybetmeye başlamasından dolayı üzüntü duymakta ve bundan çok rahatsız olmaktadır.

Türk örf ve an'anesinde çocuk, anne-babanın en değerli varlığıdır. O, çocukluktan, gençlikten kurtulup belli bir yaşa gelse de anne-babasının gözünde hâlâ bir çocuktur. Anne-

baba nasıl çocuğuna gözü gibi bakıp onu yetiştirmişse; çocuklar da anne-babalarına olan vefa borçlarını, evlatlık vazifelerini, onlar yaşlandıklarında onlara sahip çıkarak, onları yanlarından ayırmayarak, ölünceye kadar onların ihtiyaçlarını karşılayarak gösterirler. Fakat

Evlattan, uşaktan fayda bekleme
Binde bir bulunur o da tekleme (Kaya 2011: 221)

diyen Veysel, artık atasına sahip çıkan evlatların olmadığını, olsa da çok az olduğunu söyler ve anne-babaların evlatlardan fayda beklemelerinin boşuna olduğunu ifade eder.

Türk örfünün en önemli özelliklerinden biri de büyüğe gösterilen saygı ve sevgidir. Toplumun bütün bireyleri, başta anne-babaya olmak üzere kendisinden yaşça büyüklere saygıda ve hürmette kusur etmemelidir. Onların bulunduğu ortamlarda, sözlerine, davranışlarına ve hareketlerine dikkat etmelidir. Ancak

Ağlasam ağlanmaz, gülsem gülünmez
Yusam temizlenmez, silsem silinmez
Ata nedir, baba nedir bilinmez
Atayı, babayı sayan kalmadı (Kaya 2011: 177)

Dünya tebdil oldu, durum değişti
Kimi aya gider, kimi cennete
Dünya güzellendi, itibar düştü
Anne baba yoksun kaldı hürmete (Kaya 2011: 169)

diyen Veysel, değişen zamanla birlikte artık bu toplum kuralının da tarihe karıştığını belirtir ve ata nedir, baba nedir bilmeyen yeni neslin onlara saygısının da kalmadığını ifade eder.

Toplumda özellikle gençlerde, ataya, babaya saygı olmadığı gibi edep ve hayâ da kalmamıştır. Bu durumu,

Bin dokuz yüz altmış yedi yılında
Çirkin sözler gezer halkın dilinde
Ud edep kalmadı kızda gelinde
Büyükler küçüğe gelir minnete (Kaya 2011: 169)

Dünya güzellendi tadı kalmadı
İnsanın edebi udu kalmadı
Günahın, sevabın adı kalmadı
Hakikate giden iz belli değil (Kaya 2011: 223)

dörtlükleriyle ifade eden Veysel, çirkin sözlerin insanların dilinde vird-i zebân olup dolaştığını, günahın, sevabın birbirine karıştığını, doğrunun kaybolduğunu ve artık zamanın tersine dönüp büyüklerin küçüklere minnet eder duruma geldiklerini ifade eder.

Terbiye kalmadı ebeveyinde
Lezzet yok dünyanın hiçbir yerinde (Kaya 2011: 175)

diyen Veysel, gelecek nesillerin iyi bir şekilde yetiştirilmesinde en büyük role sahip olan anne-babaların da durumunu beğenmez ve çocukların, gençlerin olduğu gibi anne-babaların da artık terbiyeden, edep ve hayâdan uzak olduklarını belirtir.

Veysel'e göre toplum bencilleşmektedir. Toplumun bütün bireyleri kendilerinin açığız olduğunu düşünerek uyanıklık, fırsatçılık yapmaya çalışmaktadır. Bu durumu,

*Millet birbirinin kanını sorar
Açıkgözüz derler körü kalmadı (Kaya 2011: 175)*

mısralarıyla mizahî bir şekilde yaklaşan Veysel, bu sebepten toplumda kör kalmadığını ve yine kendi deyimiyle herkesin birbirinin kanını emmek için yarıştığını söyler.

*Bozuldu, kalmadı dünyanın tadı
Doğru söz nasihat duyan kalmadı
Herkes kafasınca eyler inadı
Gittiğin yol yanlış diyen kalmadı (Kaya 2011: 177)*

dörtlüğünde ifade ettiği üzere Veysel'e göre artık herkes ben bilirim anlayışı içerisinde hareket etmekte, kendi doğrusundan başka doğru olmadığını düşünmektedir. Dolayısıyla böyle bir ortamda öğüt verilecek, nasihat edilecek kimse kalmamıştır. Herkes kendi fikrinde inat etmekte, böyle olunca da kimse kimseye yaptığının yanlış olduğunu söylemek, onu doğru yola sevk etmek için herhangi bir çaba sarf etmemekte, yanlış, yanlış olarak; doğru da doğru olarak kalmaya devam etmektedir.

Zamanın şartları içerisinde kötülükler, çirkinlikler almış başını gitmiştir. Bunlar yetmezmiş gibi bir de bunlara mezhep kavgaları eklenmiştir. Olaya yine mizahî bir üslûpla yaklaşan Veysel, sanki cennette insanlar için sınırlı sayıda yer varmış gibi insanların birbirlerinin inançlarını hakîr görüp birbirlerine saldırdıklarını, başkalarının inançlarını küçük görüp onları inançlarından dolayı eleştirdiklerini belirtir ve bunu,

*Bakmaz mısın insanların işine
Kötülükler doğar peşi peşine
Mezhep kavgasına, din dövüşüne
Sanki varıp sığmamışlar cennete (Kaya 2011: 169)*

dörtlüğüyle ifade eder.

*Kötülükler memlekete kök saldı
Fitnelik, fesatlık arttı çoğaldı
Bu işin ıslahı Allah'a kaldı
Ulu tanrım yardım etsin millete (Kaya 2011: 169)*

diyen Veysel'e göre ülkenin durumu bu şartlar altında hiç de iç açıcı değildir. Kötülükler memlekete kök salmış, fitne ve fesat çoğalmıştır. Fitne ve fesat tohumları atanlar, ülkede sürekli bir kargaşa ve huzursuzluk ortamının yaşanmasına, olumsuz havanın kalıcı olmasına neden olmaktadır. Nasihat dinlemekten, öğüt almaktan yoksun olan bu insanların ıslahının, memleketin düze çıkmasının artık Allah'ın yardım ve inayetine kaldığını düşünen Veysel, Allah'a dua etmekten ve onun yardımını istemekten başka yapacak bir şey göremez.

Zamanın toplumunda, yalancılar, hilekârlar ve sahtekârlar kol gezmektedir. Toplumda istenmeyen, arzu edilmeyen durumların yaşanmasına, nefret duygularının kamçılanmasına işte bu insanlar sebep olmaktadır. Bu durumu,

*Tezvirlerin işi gider ileri
Yalancıya itibar çok ekseri
Hilekârın, sahtekârın işleri
Yol açıyor rezalete nefrete (Kaya 2011: 170)*

dörtlüğüyle ifade eden Veysel'e göre garip olan ise insanların bu "yalancı", "sahtekâr" ve

“hilekâr” olarak nitelenen kimselere inanmaları, güvenmeleri ve onlara itibar etmeleridir.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de ekonomik durum gittikçe kötüleşmekte, alım gücü düşmekte, buna ilave olarak bir de tahıl kıtlığı yaşanmaktadır. İnsanlar artık temel gıdalarını bile almakta, bulmakta zorlanmaktadırlar. Bu acı durumu,

*Nohutla patates güreşir başa
Ispanak, pırasa benzemez aş
Pirinç, bulgur, börek verirdi neşe
Mercimek, fasulye, darı kalmadı (Kaya 2011: 176)*

dörtlüğüyle mizahî bir dille ifade eden Veysel,

*Bir yokluk dünyayı aldı kapattı
Herkes bir'aldığın on beşe sattı
İrençberler yazı yaban tarl'etti
Dünyanın bir hâli yeri kalmadı (Kaya 2011: 176)*

diyerek milletin yokluk ve sefalet içerisinde olduğu böyle bir ortamda fırsatçıların da fiyatları yükselterek haksız kazanç sağladıklarını belirtir.

*Ne acayip bir zamana uğradık
Kanaat, bereket biri kalmadı
Âhir şer demişler sözleri sadık
Ataların sözü geri kalmadı (Kaya 2011: 175)*

dörtlüğünde ifade ettiği üzere Veysel'e göre ataların “şer” dediği zaman işte bu zamandır. Yukarıda geçen dörtlükte ve yine,

*Dünyanın malını doldursan eve
Kanaat eyleyip doyan kalmadı (Kaya 2011: 177)*

mısralarında da belirttiği gibi zamane insanları, kanaat etmekten, elindekiyle yetinmesini bilmekten çok uzaktır. Şükürden uzak bu aç gözlü, doymak bilmeyen insanlar, bereketin kesilmesine, türlü felaketlerin de başa gelmesine neden olmaktadır.

Dünya artık eski dünya değildir. Yenilikler ve gelişmeler birbirini takip etmekte, ilmî alanda büyük ilerlemeler kat edilmekte, özellikle teknolojiye hızlı bir gelişme yaşanmaktadır. Veysel, dünyada yaşanan bu gelişmelere kayıtsız kalmaz. Bilhassa ulaşım alanında kullanılan uçaklar hakkındaki duygu ve düşüncelerini söylemeden duramaz.

*Avrupa, As(ı)ya ayrı bir kıta
Bir yıllık yol idi deveye ata
Uçaklar sığırdı beş, on saate
Daha neler çıkar dur belli değil (Kaya 2011: 221)*

*Aylarca yol çeken develer, atlar
Onları kurtardı bu ferasetler
İnsanlar yol için taktı kanatlar
Yokuş belli değil düz belli değil (Kaya 2011: 223)*

dörtlükleriyle eskiden at ve deve gibi hayvanlarla aylar, yıllar süren yolculuklarla alınan mesafelerin artık beş, on saat gibi kısa bir sürede kat edildiğini söyleyen Veysel, uçaklarla, geçmişte yolcular ve hayvanlar için büyük önem taşıyan yolların düz ya da dağlık olmasının da

bir önemini kalmadığını,

Dünya geniş idi şimdi daraldı (Kaya 2011: 221)

diyerek mesafelerin kısaldığını ve teknolojiye yaşanan bu hızlı ilerlemelerle dünyanın gelecek zamanlarda daha yeni ve gelişmiş araçlara gebe olduğunu vurgular.

Bu gelişmelere yine mizahî bir açıdan yaklaşan Veysel, teknoloji ve bu teknolojiye bağlı olarak ortaya çıkan araçlar neticesinde hırsızların da çaldıkları şeylerin değiştiğini, geçmişte para, at çalan hırsızların bugün artık uçak çaldıklarını,

*Hırsızlar çalardı at ile para
Şimdi çalıyorlar uçak, teyyare (Kaya 2011: 221)*

mısralarıyla dile getirir.

Dünya ahvâli üzerinde de duran Veysel, dünyanın durumunu da pek iç açıcı görmez. Veysel,

*İngiliz, Fransız, Alaman, Urus
Günde telef eder binlerce nüfus
Bu kadar milletler hep suçlu, suçsuz
Ataş almış oylum oylum yanıyor (Kaya 2011: 311)*

dörtlüğünde de ifade ettiği üzere İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya gibi büyük devletlerin pek çok milletten insanı öldürdüklerini ve dünyayı bir ateş meydanına çevirdiklerini söyler.

*İrahat yok Londra'da, Lozan'da
Avrupa, As(ı)ya hep kızıl kanda
Hamdolsun çok şükür şöyle zamanda
Her taraftan Türk'e rahat deniyor (Kaya 2011: 311)*

dörtlüğüyle Londra'dan Lozan'a dünyanın birçok yerinde kan aktığını, insanların huzursuz olduğunu söyleyen Veysel, böyle bir zamanda ve ortamda pek çok sıkıntılarına rağmen yine de Türk milletinin diğer milletlerden rahat olduğunu belirtir.

Cumhuriyetin ilanının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun otuzuncu yılında (1953) Türk milletinin gafletten uyanıp Atatürk'ün hedeflediği gibi ilim ve fende ilerleyip Avrupalı devletlerden geri kalınmamasını arzu eden Veysel, yurdun her tarafının fabrikalarla donatılmasını ister ve bu düşüncesini de

*Devr-i Cumhuriyet asırı yirmi
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş
Dünya ayaklanmış aya gidiyor
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş*

*Bırak sar'öküzü varsın yayılsın
Set çekme gözlere herkes ayılsın
Her köşeye bir fabrika koyulsun
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş (Kaya 2011: 221)*

dörtlükleriyle dile getirir.

2. Dönemin Önemli Siyasî ve Toplumsal Olayları

14 Mayıs 1950 seçimleri Demokrat Parti'nin zaferiyle sonuçlanmış ve yirmi yedi yıllık CHP iktidarı sona ermiştir. 1950-1954 yılları arasında DP'nin izlemiş olduğu politikaların halkta uyandırdığı memnuniyet, 1954 seçimlerine de yansımış (Arslan 2013: 130) ve 2 Mayıs 1954'te yapılan genel seçimlerde DP oyların %57'sini almıştır (İnan 2007: 119). Fakat 1954 seçimlerinden sonra DP'nin politikalarını sertleştirmesi ve muhalefetin yürüttüğü etkili politika 1957 seçimlerinde DP'nin oy oranını olumsuz yönde etkilemiştir (Arslan 2013: 130). 1957 seçimleri sonrası Türkiye'de siyasetin sertleştiği, karşılıklı cepheleşmenin arttığı bir dönem olmuştur (Arslan 2013: 130). 1958'de gerçekleşen Irak devrimi iktidar muhalefet ilişkisini yeni bir boyuta taşımıştır. CHP ve muhalif basının Irak'taki darbeden cesaret alarak Menderes'in diktatörlüğe yöneldiği ve Irak başbakanı gibi devrilmesi gerektiği şeklinde propagandalar yapması, İsmet İnönü'nün yurt genelinde başlattığı hükümetin Irak olayları karşısında tutumu, ekonomik sıkıntıları ağır bir şekilde eleştirdiği ve halkı "Millî Birliğe" çağırdığı propaganda faaliyetleri DP'yi harekete geçirmiştir (Arslan 2013: 130). İktidara göre muhalefet halkı isyan ve ihtilale teşvik etmekte ve bu nedenle de gayr-i meşru bir hal almaktadır. Adnan Menderes, 12 Ekim 1958 tarihli Manisa İl Kongresinde "kin ve husumet cephesi" olarak nitelediği muhalefete ve onun bu faaliyetlerine karşı tüm vatandaşları kapsayacak bir "Vatan Cephesi" kurulmasını ister (Kaya-Avşar 2013: 401). Vatan Cephesi ile tüm muhalifleri ortak bir çatı altında toplayarak iktidarı sağlamlaştırmak (Arslan 2013: 132), muhalefetin ekonomi politikaları üzerinde yoğunlaşan eleştirilerini bertaraf etmek, DP politikalarını uygulayabilmek için halktan gereken desteği almak ve kendi aleyhine güçlendiğini hissettiği muhalefetin ülke içerisinde siyasal ve toplumsal düzeyde kurmaya çalıştığı güç birliğini kırmak amaçlanmıştır (Kaya-Avşar 2013: 402, 413). Vatan Cephesi örgütlenmesinin başladığı Ekim 1958'den Mayıs 1960 tarihine kadar geçen bir buçuk yılı aşan süre boyunca iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiler daha da gerginleşmiş hatta düşmanlık boyutlarına ulaşmıştır (Kaya-Avşar 2013: 410). Toplumda birlik ve beraberlik yaratmak amacıyla kurulduğu ifade edilen bu uygulama arzu edilen neticeyi vermediği gibi ayrımcılığı körüklemiş ve toplumda kutuplaşmalar yaratmıştır (Kaya-Avşar 2013: 411).

DP'nin yaptığı faaliyetler içerisinde en fazla eleştirilen ve Yassıada Mahkemesi'nde de yargılama konularında biri olan Vatan Cephesi adı verilen bu sivil toplum yapılanması Âşık Veysel'in de eleştiri oklarının hedefi olur. O, vatanın ayırım gayrım yapmadan bütün bir milletin olduğunu, belli bir topluluğun, cemaatin ya da partinin tahakkümü altında olamayacağını söyleyerek bu girişimi oldukça manasız ve mantıksız bulur. Şahısların, partilerin geçici olduğunu, bakî olanın ise devlet ve millet olduğunun vurgusunu yapan Veysel, bu sivil toplum yapılanmasının aslında bir seçim yatırımından başka bir şey olmadığını belirtir ve bu düşüncelerini şöyle ifade eder:

*Manasız, mantıksız Vatan Cephesi
Vatan milletindir bu neyin nesi
Maksat Menderes'in seçim dalgası
Menderes yok memleket var bu yolda*

*Milletsiz devlet yoktur, olamaz
Eğri bakan aradığın bulamaz
Hiçbir parti ebediyen kalamaz
Şikâyet yok nihayet var bu yolda (Kaya 2011: 138)*

1954 seçimlerinden sonra gücünü arttıran DP, muhalefet partilerinin devlet radyosundan yararlanmasına izin vermemiştir (İnan 2007: 119). Buna karşılık Vatan Cephesi adı verilen siyasî kampanyada DP'nin en yoğun biçimde kullandığı araç ise devlet radyosu olmuştur. DP yöneticileri Vatan Cephesine katılanların isimlerini her gün günün belli saatlerinde radyodan yayımlatarak hem halk hem de muhalifler üzerinde daha fazla etki yaratmayı, DP'ye ve onun siyasî oluşumu Vatan Cephesine olan teveccühü ve desteği göstermeyi amaçlamışlardır. Ancak pek çok insan gibi Veysel de bu yayınlardan şikâyetçidir. O,

*Iradyo denilen milletin malı
Neşriyatlar tarafsızca olmalı
Hâkimiyet milletindir bilmeli
Esaret yok hep millet var bu yolda (Kaya 2011: 138)*

dörtlüğüyle düşüncelerini ifade etmiş ve devlet malı olan bir aracı hiç kimsenin kendi şahsi çıkarları için kullanamayacağını, yayınların tarafsız olması gerektiğini, hakimiyetin devletin değil milletin olduğunu söyleyerek bu adaletsiz ve dayatmacı tutuma tepki göstermiştir.

Ülkedeki siyasî kargaşa ve çekişmenin yanı sıra ülke ekonomisinin durumu da hiç iç açıcı değildir. DP'nin icraatlarının başarısız olması ekonomik hayatı sıkıntılı ve zor bir süreç sokmuştur. Alınan ekonomik tedbirlerde yapılan uygulama hataları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan enflasyon, hayatı çekilmez bir hâle getirmiştir (Keser 2012: 199). Veysel'e göre devlet adamları, iktidar hırsıyla türlü türlü ayak oyunları auğraşırken, nifak cepheleleri oluştururken ülke ekonomisi de gün geçtikçe kötüleşmektedir. Anadolu'nun dört bir tarafında insanlar yoksulluk ve sefaletle boğuşmaktadırlar. O, milletin yokluk ve sefaletle boğuştuğu böyle bir zamanda insanların arasına nifak tohumları saçmanın, devleti ve milleti selamete değil, felakete sürükleyeceğini,

*Topkapı'da Kayseri'de Uşak'ta
Kimin hakkı vardır bu sefil halkta
Parmaklar oynuyor türlü nifakta
Selâmet yok felâket var bu yolda (Kaya 2011: 138)*

dörtlüğüyle ifade eder.

Bu dönemin önemli hadiselerinden biri de Kıbrıs meselesidir. 1950'li yıllar, Kıbrıs sorununu Türk dış politikasının ana konularından biri hâline getirmiştir. II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Rumlarla birlikte Yunanistan'da da "Enosis" faaliyetleri hız kazanmıştır (Vatansever 2010: 1497). Kıbrıs kilisesinin 1950'de düzenlediği referandumla Kıbrıslı Rumların %95,73'ü Yunanistan'a bağlanmak istediklerini belirtmişlerdir (Gayde 2008: 15). 1950'li yıllardaki bu ve benzeri faaliyetler adadaki Türklerin durumunu daha da zorlaştırmıştır (Vatansever 2010: 1497). Bunun üzerine gençlik örgütleri başta olmak üzere Türkiye'deki kuruluşlar Kıbrıs'ta yaşayan Türklere destek vermeye başlamışlardır. Kıbrıs Türkleri, gelişmeleri protesto etmek ve adanın Türkiye'ye iade edilmesi için Kıbrıs'ta iki büyük miting düzenlemişler, bunu Anadolu'daki Kıbrıs mitingleri takip etmiştir (Vatansever 2010: 1497). Yunan hükümetinin 1954 yılında Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere taşınması adadaki gerginliği ve Rumların taşkınlıklarını arttırmıştır (Değerli 2012: 89-90; Vatansever 2010: 1497-1498). BM, Rumların bu isteğinin genel kurul gündemine alınmamasına karar vermiştir (Gayde 2008: 16). Bu durum, adada EOKA terör örgütünün kuruluş sürecini hızlandırmıştır (Keser 2012: 183). Yunanistan'ın desteğiyle 1955 yılı ortalarında kuruluşunu tamamlayan EOKA, aynı yıl ilk eylemini

gerçekleştirmiştir (Keser 2012: 186). İngilizleri adadan atmak ve Türkleri imha etmek amacıyla (Değerli 2012: 90) başlayan ve adayı kan gölüne çeviren EOKA saldırıları bardağı taşıırır (Keser 2012: 200).

Kıbrıs'ta yaşanan bu gelişmelere kayıtsız kalamayan Âşık Veysel,

*Kıbrıs'taki olan haksız olaylar
Kemirir içimi kurt olur gider
İnsanlık dışında yapılan işler
Bütün milletlere dert olur gider (Kaya 2011: 292).*

dörtlüğüyle duygularını ifade eder.

Veysel'e göre Türkler Kıbrıs'ta yaşanan her şeyin farkındadır. Ancak Türkler, Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" anlayışıyla barıştan yana tavır takınmakta, gerginlik yaratmamak için pek çok şeyi görmezlikten gelmektedirler. Fakat saldırgan tutumlar devam edip Türk'ün sabrı taşırırsa da adanın altının üstüne geleceğini zira Türk'ün Allah'tan ve vicdanından başka hiçbir şeyden korkusunun olmadığını, bu milletin namusu için bir an bile tereddüt etmeden canını verebileceğini Veysel,

*Sulh sever milletiz cihanda
Görürüz her şeyi zannetmen körüz
Kafamız kızarsa vurur kırarız
Her şeyin bir anda hurd' olur gider*

*Türk milleti asla korkmaz düşmandan
Korkarız Allah'tan bir de vicdandan
Geçmeyiz namustan geçeriz candan
Kalan gazi ölen mert olur gider (Kaya 2011, 292)*

dörtlükleriyle ifade eder.

Veysel,

*Sanki din adamı o alçak papaz
Buladır dünyayı parmağı durmaz
Türkler haksız yere adam öldürmez
Bir gün Makaryos'ta mort olur gider (Kaya 2011: 293).*

dörtlüğünde de ifade ettiği üzere Kıbrıs'ta yaşanan bütün bu olaylardan Kıbrıs Rum lideri Başpiskopos Makarios'u sorumlu tutar. Çünkü Makarios Başpiskopos olur olmaz Rumların "Enosis" hayallerini yeniden canlandırmış, Kıbrıs meselesini uluslar arası düzeye taşımış, Rumları Türklerle karşı kıskırtmış ve EOKA terör örgütünün kurulmasına öncülük ederek adada kan dökülmesine, masum insanların ölmesine sebep olmuştur.¹ Veysel, sözde din adamı olan bu alçağın yürüttüğü faaliyetlerle adada huzursuzluk yarattığı gibi dünya milletlerinin de gündemini meşgul ettiğini, zihinlerini bulandırdığını ifade eder ve asla onun amacına ulaşamayacağını vurgular.

Veysel Rumları da zulmün esiri olmuş, adaletten yoksun, vicdan anlayışından uzak, bütün dünyanın nefretle baktığı, insanlığın kahrettiği bir millet olarak görür ve

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Vatansver 2010: 1497-1499; Değerli 2012: 88-90; Keser 2012: 183-190.

*İnsanlık kahretmiş sizden kaçıyor
Nefret kapıların size açıyor
Vicdan sizden çok uzaktan uçuyor
Zulüm var adalet nerd'olur gider (Kaya 2011: 293).*

mısralarıyla bu düşüncesini ifade eder.

1950'li yılların önemli ve trajik olaylarından biri Dumlupınar Denizaltı faciasıdır. Dumlupınar Denizaltısı, Akdeniz'de bir tatbikata katıldıktan sonra Gölcük'teki üssüne dönerken 4 Nisan 1953 günü gece 02.15 sularında İsveç bandıralı Naboland şilebiyle Çanakkale'nin girişinde çarpışarak batar (Semiz 2013: 218-219). Üç gün boyunca süren ve Amerikan kurtarma gemilerinin de katıldığı kurtarma faaliyetlerinden bir netice alınamaz ve gemide bulunan 81 mürettebat şehit olur (Semiz 2013: 218-219). Yaşanan bu üzücü hadiseden dolayı bütün Türk milleti gibi derin bir üzüntü duyan Veysel, bu kazayla ilgili duygularını ifade eden ve

*Denizaltı Dumlupınar kazası
Yayıldı âleme duyuldu sesi
Çanakkale şehitlerin türbesi
Geldi denizaltı şurada kaldı (Kaya 2011: 178)*

dörtlüğüyle başlayan bir şiir söyler.

*Vatan ağlar, millet ağlar, yıl ağlar
Deniz ağlar, yolcu ağlar, yol ağlar
Veysel ağlar, sohbet ağlar, yol ağlar
Tarihte bir büyük yara da kaldı (Kaya 2011: 178)*

dörtlüğüyle bu vak'anın milletimizin tarihinde unutulmayacak elim bir olay, ebediyen kapanmayacak bir yara olarak tarihe geçeceğini ifade eden Veysel, bu hadiseden dolayı bütün vatan evlatlarının göz yaşları döktüğünü söyler.

Denizaltının baş tarafından su aldığı gören denizciler hızla arka torpido dairesine sığınmışlardır. Filo komutanı Kurmay Albay Hakkı Burak, telefon şamandırasını atmaya başarmış ve bu şamandıradan bilgi aktaran Astsubay Selami Özben, arka torpido bölümünde çoğunluğu subay yirmi iki kişinin bulunduğunu, burada bulunanların dua ettiklerini ve ezan okuduklarını bildirmiştir. Yine burada bulunanlara on dört saat yetebilecek oksijen olduğunu belirtmiştir. (Semiz 2013: 220-221). İşte bu bilgilerin de halk tarafından öğrenilmesi ve denizaltında bulunanların göz göre göre ölüme gidişleri toplumun teessürünü bir kat daha arttırmıştır.

*Memleket uğruna can veren hasta
Vatan sağ ol demiş en son nefeste
Seksen bir kahraman aynı kafeste
Bir yolu çıkmadık dereye kaldı (Kaya 2011: 178)*

diyen Veysel, denizaltında bulunan 81 kahramanın son nefeslerini verirken bile ağızlarından dökülen "vatan sağ olsun" sözüyle büyük bir metanetle ölüme yürüdüklerini ifade eder.

Kazanın meydana geldiği ertesi gün bütün gazetelerde kaza manşetten verilir. İlerleyen

günlerde de şehit düşenlerin isimleri gazetelerde yer alır.

*Bütün gazeteler hep yazar oldu
İsimler dillerde hep gezer oldu
Her Türk'ün kalbinde bir mezar oldu
Sanmayın şehitler orada kaldı (Kaya 2011: 178)*

mısralarıyla bu durumu ifade eden Veysel, kazada şehit olanların isimlerinin dillerde dolaştığını, onların mezarlarının denizin derin ve karanlık sularına batan denizaltında değil her Türk vatandaşının kalbinde olduğunu belirtir ve onların asla unutulmayacaklarını vurgular.

3. Ahlâk Anlayışı ve Toplumsal Değerler

Toplumların en önemli ahlâkî değerleri arasında yalan söylememek, sözünde doğruluktan ayrılmamak, güvenilir bir insan olmak yer almaktadır. Veysel, yalandan nefret eder.

*İnsanoğlu doğru yoldan şaşmazdı
İşte hile sözde yalan olmasa
Türlü türlü felakete düşmezdi
İşte hile sözde yalan olmasa (Kaya 2011: 153)*

diyen Veysel'e göre insanların doğru yoldan sapmasının, türlü felaketlere duçar olmasının, ihanetin, rüşvetin, dedikodunun, zinanın yaygınlaşmasının, hak ve hakikatten uzaklaşıp nefislerin bu gibi çirkin işlere, günahlara meyletmesinin temel sebebi yalandır. O,

*Tamuda olmazdı kullara ceza
Olsa temiz ahlâk, hüsn-i rıza
Hiç şüphe girmezdi gönüle, göze
İşte hile sözde yalan olmasa (Kaya 2011: 153)*

dörtlüğünde de özellikle vurguladığı üzere eğer insanlar yalandan uzak durup temiz ahlâk ve hüsn-i rıza ile hareket etseydi, gönüller şüpheden uzak olacak kullar da cehennem ateşinde yanmayacaktı. Zira Veysel'e göre insanların Allah tarafından cezalandırılmalarına neden olan suçların hemen hepsi aslında yalandan kaynaklanmaktadır.

*Gitmiyor gönlümün kederi, yası
Doğru söyleyene diyorlar âsi
Bitmez bu dünyanın kuru davası
Çekil Veysel bir kûşe-yi vahdete (Kaya 2011: 170)*

diyen Veysel'e göre yalan, toplumda o kadar yaygınlaşmış, insanlar arasında o kadar kanıksanmıştır ki insanlar artık doğru söyleyenleri de asilikle, muhalefet etmekle suçlamaktadırlar. Dolayısıyla toplumda sözüne güvenilen, fikri ile zikri; kalbi ile dili aynı olan insanlar da mumla aranır hâle gelmiştir. O, bu düşüncesini de

*1310 doğdum Veysel'dir adım
Dünya mı eskidi ben mi kocadım
Çok dolandım bir sadık dost aradım*

Sözü ciddi kalbi beyan kalmadı (Kaya 2011: 177)

dörtlüğüyle ifade eder.

İslamiyet'in toplumsal yaşama dair en önemli değerlerinden ve Müslüman bir bireyin en temel dinî-ahlâkî görevlerinden biri yardımlaşmadır. Zira İslamiyet bir yardımlaşma dinidir. Yardımlaşma, ayet ve hadislerde en çok üzerinde durulan konulardan biridir. Müslüman, elinden geldiğince kendi akrabalarından, yakınlarından başlayarak çevresindekilere yardım elini uzatmalı, sahip olduğu imkânları ihtiyaç sahipleri için kullanarak Allah'ın rızasını kazanmalıdır.

*Destekle fakiri okut yetimi
Bu hayırlar dinimizce kötü mü (Kaya 2011: 321)*

mısralarıyla bu güzel değeri hatırlatan Veysel, fakirlere yardım edilmesinin, yetimlere sahip çıkılıp onların okutulmasının dinimizin emirlerinden olduğunu vurgular.

Müslüman'dan istenen, onun göstermesi gereken davranışlardan biri de sabırdır. Bir imtihan meydanı olan bu dünyada bireyler aynı zamanda sabırlarına göre değerlendirilip ceza veya ödülleri alacaklardır. Allah, başta peygamberleri olmak üzere kullarının başına türlü felaketler, musibetler getirerek onları sınamıştır. Bütün olumsuzluklara rağmen Allah'a şükretmesini bilenler, bu imtihanlardan geçmiş, nefislerini yenmiş ve kemal mertebesine erişmiş olacaklardır. Veysel'in,

*Gülü yetiştirir dikenli çalı
Arı her çiçekten yapıyor balı
Kişi sabır ile bulur kemali
Sabretmeyen maksudunu bulamaz (Kaya 2011: 341)*

dörtlüğünde de belirttiği gibi menzile varmak için çıkılan bu yol, dikenler ve çalılarla doludur. Güle kavuşmak, onu koklamak isteyen bülbül; amacına ulaşmak, kurtuluşa ermek, Allah'a yakınlaşmak isteyen birey ancak sabretmek zorundadır.

*Beni hor görme kardeşim
Sen altınsın ben tunç muyum
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüştün ben saç mıyım (Kaya 2011: 254)*

diyen Veysel, kibirden, büyüklenmekten, gösterişten de hoşlanmaz ve bütün bireylerin alçakgönüllü olmasının temel insanî değerlerden olduğunu vurgular.

*Ne var ise sende bende
Aynı varlık her bedende
Yarın mezara girende
Sen toksun da ben aç mıyım
...
Topraktandır cümle beden
Nefsini öldür ölmeden
Böyle emretmiş yaradan*

Sen kalemsin ben uç muyum (Kaya 2011: 254)

dörtlüklerinde de ifade ettiği üzere bütün insanların topraktan yaratıldığını ve gidecekleri yerin de yine hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın toprak olduğunu hatırlatan Veysel, insanları aşağılamamanın, küçük görmenin, kimseye bir şey kazandırmayacağını söyler.

Veysel,

*Türk milleti asla korkmaz düşmandan
Korkarız Allah'tan bir de vicdandan
Geçmeyiz namustan, geçeriz candan
Kalan gazi, ölen mert olur gider (Kaya 2011: 292)*

derkende yine Türk'ün karakterini ve ahlak anlayışını açıkça gözler önüne serer. Türk, Allah'tan ve vicdanından başka hiçbir şeyden korkmayan, namusunu canından daha aziz tutan ve bu uğurda canını feda etmek için bir an bile tereddüt etmeyen mert bir kişidir.

4. Çalışmak ve Gayret Göstermek

Tembellikten hoşlanmayan Veysel, insanın rızkını kazanması, kendisini, ailesini ve milletini yüceltmesi için çalışması ve gayret göstermesi gerektiğini belirtir.

*Asil Türk milleti çalışır Veysel
Çalışana ekmek çağırır gel gel
Asla mağdur olmaz çalışan bir el
İnanç var imân var Halkevelerinde (Kaya 2011: 161)*

mısralarıyla Atatürk'ün "Türk milleti çalışkandır." sözünü de hatırlatan Veysel, çalışan insanın asla aç kalmayacağını, mağdur olmayacağını ifade eder.

Türk milletinin şanlı bir tarihi vardır. Atalarımız, çalışarak, mücadele ederek kendilerinden şan ve şerefle söz ettirmişlerdir. Fakat artık o şanlı tarih, geçmişte, tarih kitaplarının sayfaları arasında kalmıştır. Bugün artık sürekli maziyi yâd ederek, o günlerle övünerek yaşamak, insanın kendisini avutmasından, işinden alıkoymasından, onu meşgul etmesinden başka bir şey değildir. Önemli olan gelecek nesillerin de bizlerle övüneceği bir hayat bırakmaktır. Bu düşüncelerini,

*Maziye karışmış yıllarda ayda
Onu tekrar etmek sağlamaz fayda
Gören göze ibret vardır her şeyde
Seyret gökyüzünde yarışanlara (Kaya 2011: 168)*

dörtlüğüyle dile getiren Veysel yine,

*İleriyi gören geriye bakmaz
İnsanlık yolundan taşraya çıkmaz
Allah cömert amma ekmek bırakmaz
Oturup geçmişi konuşanlara (Kaya 2011: 168)*

diyerek geçmişini unutup sürekli geleceği düşünmek gerektiğini vurgular ve Allah ne kadar

cömert olsa da çalışmayıp, gayret göstermeyip geçmişle oturup geçmişle kalkanlara da bir şey vermeyeceğini belirtir. Zira,

*Adım at ileri geriye bakma
Bir sağlam iş tut da elden bırakma
Saçma sapan sözler hep delip takma
Allah'ın yardımı hep çalışanlara (Kaya 2011: 168)*

dörtlüğüyle Allah'ın yardımının ancak çalışanlara olduğunu hatırlatan Veysel, kişinin önemsiz sözlerle kendisini meşgul etmeyi bırakıp onu ileriye götüreceği iyi bir mesleğinin, sağlam bir işinin olması gerektiğini vurgular.

5. Sosyal Kurumlar ve Bunların Toplum İçerisindeki Yeri

Veysel, yaşadığı dönemin bazı sosyal kurumlarından da şiirlerinde bahsetmiştir. Bu sosyal kurumların amacı, yüklendikleri işlevler, yürüttükleri faaliyetler, zamanı içerisindeki rolleri, toplum açısından önemiyetleri ve toplumun bu kurumlara olan bakışı Veysel'in gözünden şiirlere yansır.

Veysel'in şiirlerinde değindiği kurumlardan biri Halkevleri'dir. 19 Şubat 1932'den 8 Ağustos 1951 tarihine kadar faaliyet gösteren Halkevleri (Arıkan 1999: 261), M. Kemal Atatürk'ün isteğiyle Türk Ocakları'nın yerine kurulmuştur (Güneş 2012: 142).

Mustafa Kemal Atatürk ve çalışma arkadaşları, halkevlerini kurarak halkçılığı bir iktidar modeli hâline dönüştürmek istemişlerdir (Durak 2014: 432). Zira Atatürk'e göre halkçılık yalnızca halkı sevmek değil aynı zamanda halkın da devletini sevebilmesidir. Atatürk, bunu sağlayabilmenin yolunu halkevlerini kurmakta bulmuştur (Durak 2014: 432).

Halkevleri, milleti bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, ortak bir gayeye, ideale bağlı halk topluluğu şeklinde bir araya getirmek, kültür, ülkü, amaç ve düşünce birliğini kuvvetlendirecek bir toplum olmayı sağlamak, ulusal birliği oluşturan, milli ruhu şekillendiren ve perçinleyen kültür unsurlarını ortaya çıkarıp, geliştirmek; halkın terbiyesi ve eğitimi; inkılâpların yerleştirilmesi, köylü ile kentli, köylü ile aydın zümreler arasındaki ilişkileri düzenleyip geliştirecek köycülük çalışmalarının yapılması gibi amaçlarla kurulmuştur. (Güneş 2012: 144).

Halkevleri, ülkenin sosyal ve kültürel bakımdan kalkınmasında, cumhuriyetin getirdiği değerlerin geniş halk kitlelerine ulaşmasında son derece önemli görevler üstlenmiştir (Arıkan 1999: 261).

Halkevleri, Türk toplumunun sosyal, siyasal ve kültürel açıdan gerekli bilgi ve donanımına, deneyime sahip olmasını sağlayarak Atatürk İlke ve inkılâplarının halka benimsetilmesine büyük katkı sağlamıştır² (Durak 2014: 420).

*Sarsılmaz Halkevi sağlam temeli
Işıklar tutar halka yorulmaz eli
Halka hizmet kuruluşu, emeli
Atatürk sesi var Halkevlerinde (Kaya 2011: 161)*

dörtlüğüyle Halkevlerinin ulu önder M. Kemal Atatürk'ün eseri olduğunu belirten Veysel, halka hizmet amacıyla sağlam, sarsılmaz temeller üzerine kurulan bu mekânların, hizmet ettiği

² Halkevlerinin kuruluşu, faaliyetleri ve dönemi içerisindeki rolü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Arıkan 1999 261-281; Özdemir-Aktaş 2011: 187-204; Güneş 2012: 141-155; Durak 2014: 420-435.

her alanda halka yol gösterdiğini, ışık tuttuğunu ifade eder. Zira faaliyet gösterdiği zaman dilimi içerisinde son derece önemli işlevleri yerine getiren bu evler ve daha sonra kurulan odalar sayesinde Anadolu'nun köylerine kadar çağdaş bilimin ışığı ulaşabilmiştir (Arıkan 1999: 261).

Halkevleri, bütün yurttaşlara açık olan mekânlardır. Herkes, ilgisine, hobisine, yeteneğine göre buralara gidebilir ve hem kendisini geliştirebilir hem de zamanını iyi bir biçimde değerlendirebilir.

*Halkevleri ilim irfan yuvası
Atatürk'ün sesi, milletin sesi (Kaya 2011: 161)*

*Halkevleri umum halkın malıdır
İlim, irfan fazilette doludur
Devam eden Atatürk'ün yoludur
Atatürk izi var Halkevlerinde (Kaya 2011: 161)*

mısralarıyla Halkevlerinin bu özelliklerini vurgulayan, buraların bir ilim ve irfan merkezi olduğunu belirten Veysel, aynı zamanda bir kültür merkezi olan Halkevlerinin, Atatürk'ün devrimlerini halka benimsetmeyi amaçlamasından dolayı da Halkevlerini "Atatürk yolu" olarak niteler.

Kurulduğu tarihten itibaren kısa bir sürede ülke geneline yayılan ve önemli çalışmalar yapan (Aktaş-Özdemir 2011: 187) Halkevleri, Veysel'in,

*Halkevinin dokuz kolu
Bir kökü var bin bir dalı (Kaya 2011: 205)*

mısralarında ifade ettiği gibi dokuz alanda hizmet vermiş ve o, mısralarında da görüldüğü üzere halkevlerini ağaca, şubeleri bu ağacın dallarına, şubelerde hizmet eden ve faaliyet gösterenleri de

Yaprak dahi köke bağlı (Kaya 2011: 205)

diyerek birer yaprağa benzetmiştir.

Halkevlerinin bünyesinde örgütlenen bu dokuz şube ise Veysel'in

*Sosyal yardım kolu, Türk müzik kolu
Çalışanlar için imkânlar dolu
Çalışmalı, okumalı, yazmalı
Atatürk sözü var Halkevlerinde (Kaya 2011: 161)*

*Teknik, araştırma köy kolu
Spor temsiller dop dolu
Güzel sanatlar, mimari,
Halkın evi Hakk'ın evi (Kaya 2011: 205)*

*Bir kolu var edebiyat
Bir cevher ki yetmez fiyat*

*Ehl-i aşka verir kuvvet
Halkın evi Hakk'ın evi (Kaya 2011: 205)*

dörtlüklerinde de bir kısmından söz ettiği Dil ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershanesi ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Tarih, Müze ve Sergi Şubeleridir (Durak 2014: 420). Bu şubelerle halkevleri zamanı için birer toplumsal eğitim merkezleri olmuşlardır.³

Halka hizmet etmenin Hakk'a hizmet etmek olduğunu bilen, bunun farkında olan Veysel, şubeleri vasıtasıyla çeşitli alanlarda önemli araştırmalar yaparken bir taraftan da halkı modern hayat doğrultusunda eğitip onlara günlük hayata yönelik pratik bilgiler veren (Özdemir-Aktaş 2011: 197) Halkevlerini,

Halkın evi Hakk'ın evi (Kaya 2011: 205)

diyerek bu işlevlerinden dolayı "Allah'ın evi" olarak görür ve onları böyle niteler.

Veysel'in şiirlerinde değindiği kurumlardan biri de kendisinin de görev yaptığı Köy Enstitüleri'dir. Köy Enstitüleri, temelleri daha önceki yıllara dayanmakla beraber (Babahan 2009: 194) resmi olarak 17 Nisan 1940 tarihinde açılmıştır (Aysal 2005: 275). Genç Türkiye'nin en önemli eğitim projelerinden biri olan ve 1954 yılına kadar faaliyet gösteren Köy Enstitüleri, köy öğretmeni ve bunun yanı sıra köylüye faydalı olacak sağlık görevlileri, teknisyenler gibi meslek elemanları yetiştirmek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur (Kartal 2008: 23).

Yapılan devrimlerin köylüye ulaşmasını sağlamak, köylünün devlete olan güven ve bağlılığını arttırmak, köylüye ulus bilincini kazandırmak (Güvercin-Aksu vd. 2004: 98), köylerde bulunan yaygın bilgisizlikle mücadele ederek köylünün üzerindeki bilgisizlik ve cahillik örtüsünü kaldırmak (Aysal, 2005: 281), köylüyü eğiterek onları üretici durumuna getirmek (Kartal 2008: 25) ve böylece ekonomik ve toplumsal kalkınmayı gerçekleştirmek (Aysal 2005: 281) Köy Enstitülerinin amaçları arasında olmuştur.⁴

Âşık Veysel, Ankara'da bulunduğu bir sırada Ahmet Kutsi Tecer ile görüşür. Bu görüşmede Köy Enstitülerinin kurucusu (Aysal 2005: 271) olan İsmail Hakkı Tonguç da bulunmaktadır. Görüşmede Veysel'e Köy Enstitülerinde öğretmenlik yapma teklifinde bulunurlar (Kaya 2011: 29). Bu teklifi kabul eden Veysel, her sene bir enstitüde olmak üzere Adapazarı Arifiye, Ankara Hasanoğlan, Eskişehir Çifteler, Kastamonu Gölköy, Yıldızeli Pamukpınar, Samsun Ladik Akpınar Köy Enstitülerinde saz öğretmenliği yapar (Kaya 2011: 30). Bazı Köy Enstitülerinde de konserler verir (Alptekin 2009: 15-16).

*Mahmudiye, Hamidiye, Çifteler
Enstitü köylere yapacak neler
Bu toplu fikirle dağları deler
Kimisi makine kimi bel yapar (Kaya 2011: 282)*

³ Halkevlerinin bünyesinde faaliyet gösteren bu dokuz şube ve bunların görevleri ve yürüttükleri faaliyetlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Aktaş-Özdemir 2011: 189-203; Durak 2014: 426-429.

⁴ Köy Enstitüleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Kartal 2008: 23-36; Babahan 2009: 194-226; Güvercin-Aksu vd. 2004: 97-103; Aysal 2005: 267-282.

mısralarıyla bu enstitülerin bazılarının adlarını sıralayan Veysel, bu kurumları, köyleri kalkındıracak, ürettiği fikirlerle dağları delecek, engelleri kaldıracak makineler, aletler yapacak yerler olarak görür.

Köy Enstitüleri, kırsal alanlarda yaşayan yetenekli ve gelecek vaat eden çocukları seçerek onları eğitip, tam donanımlı bir biçimde yetiştirdikten sonra onları tekrar köylerine göndererek köylünün eğitim ve öğretimini gerçekleştirmeyi ve böylece ülke kalkınmasına katkıda bulunmayı hedeflemekteydi (Kartal 2008: 24; Babahan 2009: 211).

*Enstitü bir kovana misaldir
Her türlü çiçekten alır bal yapar
Yurdumuz içinde doğru bir yol
Memlekete kanat takar kol yapar (Kaya 2011: 282).*

diyerek bu eğitim projesini memleketi kanatlandırıp uçuracak, onun eli, kolu olacak doğru bir yol olarak gören Veysel, bu dörtlüğüyle enstitüleri bir kovana, çeşitli yerlerden toplanmış buralarda eğitim gören yetenekli ve gelecek vaat eden öğrencileri çiçeklere, onları bulup buralara getiren öğretmenlerini de arılara benzeterek enstitüler ve buralarda görev yapan öğretmenler aracılığıyla bu çocukların işlenip bala dönüştüklerini belirtir.

Köy Enstitülerinin en önemli özelliklerinden biri de teorik ve pratik eğitimin birlikte verilmesiydi (Kartal 2008: 25). Temel derslerin yanı sıra yaşayarak öğrenilen, imceye ve üretime dayalı meslek dersleriyle birlikte, müzik, spor, halkoyunları da eğitim programının içerisinde yer almaktaydı (Güvercin-Aksu vd. 2004: 98). Veysel,

*İresim yaparlar plan çizerler
Çözülmedik düğümleri çözerler
Bir kısmı şairdir şiir yazarlar
Kimi saz düzenler kimi tel yapar (Kaya 2011: 282).*

mısralarıyla enstitülerin müfredat programlarının bu özelliğine dikkat çeker.

Veysel'in şiirlerinde bahsettiği kurumlardan biri de topluma hizmet veren, dertlilere derman olan, yaraları saran nurlu bir mekân olarak gördüğü hastanelerdir. O, memleketi Sivas'ta bulunan hastaneyi büyük bir nimet olarak görür ve her şehirde bir hastanenin olmasını derman arayanlar için temenni ederek bu düşüncesini,

*Hastahane büyük nimet Sivas'ta
Kolayca geliyor gidiyor hasta
Rabbim kimseyi koymasın yasta
Her vilayet ister bir hastane (Kaya 2011: 164).*

mısralarıyla ifade eder.

6. Birlik ve Beraberlik

Son nefesinde bile oğlu Ahmet'e, "Birbirinizle, konu komşu ile iyi geçinin. Dirliğiniz, düzeniniz bozulmasın. Herkesin günahı kendine, sevabı kendine... Birliğinizi, beraberliğinizi bozmayın." (Kaya 2011: 33) diyen Veysel'in şiirlerinde üzerinde durduğu en önemli hususların başında birlik ve beraberlik düşüncesi gelir.

*İtimat edersen benim sözüme
Gel birlik kavline girelim kardaş
Birlik çok tatlıdır benzer üzüme
İçip şerbetini duralım kardaş(Kaya 2011: 319).*

dörtlüğüyle birliği olgunlaşmış bir üzüme ve onun şerbetine benzeterek birliği, bir olmayı bir toplum için en önemli değer olarak gören Veysel,

*Bu nasıl kavgalar çirkin dövüşler
Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız (Kaya 2011: 346).*

diyerek memleket içindeki kavgaları, dövüşleri çok çirkin şeyler olarak niteler.

Veysel'e göre insanlar farklı düşüncelere saygı gösterebilmeli, tahammül edebilmelidir. Zira Allah, insanoğlunu farklı renklerde, farklı dillerde, kaşından gözünden parmak izine kadar farklı özelliklerde yaratmıştır. Düşünme ve konuşma gibi onu diğer canlılardan ayıran özelliklere sahip olan insan tabii ki farklı düşünebilecek ve farklı konuşabilecektir. İnsanlar bunu bir bozgunculuk, ayrımcılık olarak değil farklı bir görüş, farklı bir bakış açısı olarak görüp değerlendirebilmelidir. Veysel'in

*Koyun kurt ile gezerdi
Fikir başka başk'olmasa (Kaya 2011: 152).*

mısralarıyla mükemmel bir şekilde özetlediği gibi aslında bu yaratılışın bir kanunudur.

Veysel, farklı ırktan, farklı dilden, farklı düşünceden kaynaklanan bu çirkin, zararlı ve yersiz savaşın sadece karşımızdakine değil; aynı zamanda bize de zarar verdiğini, dünya milletlerinin ilmin her alanında ilerleyip aya çıktığı bir zamanda bize engel olduğunu, yolumuzu uzattığını, vaktimizi boşa harcadığını belirtir ve bu düşüncelerini,

*Yolumuza engel olur bu işler
Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız*

*Hedef alıp dövüştüğün kardaşım
Seni yaralıyor attığım taşın
Topluma zararlı yersiz savaşım
Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız*

*Herkes ilim deryasında yüzüyor
Çıkış ayın çevresinde geziyor
Yazık bize yollarımız uzuyor
Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız (Kaya 2011: 346).*

mısralarıyla ifade eder.

O, bu topraklarda yaşayan Kürt'ün Türk'ün, Çerkez'in; Yezit ya da Kızılbaş olarak nitelendirilen vatandaşın aslında aynı atadan geldiğini, hepsinin birbirinin kardeşi olduğunu,

Birleşiriz bir bayrağın altında (Kaya 2011: 346).

*Kürt'ü, Türk'ü ne Çerkez'i
Hep Adem'in oğlu kızı
Beraberce şehit gazi
Yanlış var mı ve neresi (Kaya 2011: 186).*

mısralarıyla da belirttiği gibi bir bayrağın altında birleşip bu vatan için omuz omuza savaşmış şehitler verdiklerini hatırlatır ve

*Sen Allah'tan birlik dile
İkilikten gelir bela (Kaya 2011: 187).*

diyerek ikilikten bela geleceğini, Allah'ın "kün" emriyle topraktan yaratılan bütün insanların Allah'tan birlik ve beraberlik istemelerini söyler.

O, bu düşüncelerini,

*Allah birdir peygamber hak
Rabb'ül-âlemin'dir mutlak
Senlik benlik nedir bırak
Söyleyim geldi sırası (Kaya 2011: 186).*

dörtlüğüyle başlayan şiirinde etkileyici bir üslûpla dile getirir.

7. Vatan ve Millet Sevgisi

Veysel, necip, kahraman, şanlı bir geçmişe sahip olan milletine karşı büyük bir sevgi besler ve onun mensubu olmaktan dolayı gurur duyar.

*Türk adı babamdan bana mirastır
Daha bundan başka adı n'eyleyim (Kaya 2011: 91)*

*İftihar ettiğim büyük muradım
Türk oğluyum temiz Türk'tür ecdadım (Kaya 2011: 166)*

*Ben bir Türk oğluyum Veysel'dir adım
Korkmaz, yılmaz ulu Türk'tür ecdadım (Kaya 2011: 166)*

mısralarıyla Türk adını babasından kendisine kalan en büyük miras gören, Türk olmaktan ve bunu her yerde dile getirmekten iftihar eden Veysel, soyunu, ecdadını, temiz, Allah'tan başka hiçbir şeyden ve hiçbir kimseden korkmayan, zorluklar karşısında yılmayanyüce bir millet olarak tanımlar ve

Her zaman milletim bahtiyar olsun (Kaya 2011: 139)

diyerek de milletini her zaman mutlu ve mesut görmek ister.

Geçmişten günümüze damarlarında bu necip milletin kanını taşıyan her birey gibi o da vatanına âşıktır.

*Her ferdin hakkı var bizimdir vatan
Babamız, dedemiz döktüler al kan
Hudut boylarımda can verip yatan
Saygıyla anarız şehit diyerek (Kaya 2011: 217)*

dörtlüğünde de ifade ettiği üzere o, vatani atalarımızın al kanıyla sulanmış, sınırları şehitlerle dolu, her bireyin üzerinde hakkı olan kutsal bir mekân olarak görür ve M. Akif'in,

*Cânı cânânı bütün varımı alsın da Hüda
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ*

dediği gibi o da

*İstemem dünyanın saltanatı[nı]
Süslü giyimini Arap atını
Bilirsem Türklüğün var kıymetini
Vatanım, milletim bana kâfidir (Kaya 2011: 307)*

diyerek zenginliğin, servetin, saltanatın vatan ve millet duygusunun yanında değersiz kaldığını, boş olduğunu, asıl ve önemli olanın vatan ve millet olduğunu vurgular.

Türk için vatan ve millet gibi kutsal kabul edilen değerlerden biri de şehitlik. Zira şehitlik, İslamiyet'te peygamberlikten sonraki en yüce makamdır. Türk, vatani, milleti, bayrağı, namusu için savaşmaktan, bu uğurda ölmekten asla korkmaz ve bunun için bir an bile tereddüt etmez. "Ya şehit ya gazi" düşüncesiyle hareket eden Türk, bu yoldaölse de kalsa da mükâfatını alacağını bilir ve bu inanç, onu düşmanlarına karşı üstün kılar.

Veysel,

*İsterdim hayatta düşmanla savaş
Milletime kurban olaydı bu baş
Nasip değilmiş şehitlik kardaş
İmanım, niyetim, bana kâfidir (Kaya 2011: 307)*

*Ne yazık ki bana olmadı kısmet
Düşmanı denize dökerken millet
Felek kırdı kolum vermedi nöbet
Kılıç vurmak için düşman başına (Kaya 2011: 25)*

*Ne yazık ki yurt uğrunda ölmedim
Durmaz akar gözlerimin yaşları (Kaya 2011: 185)*

mısralarıyla vatan, millet uğruna bir mücadelenin içinde bulunamayıp bedenini bu uğurda kurban edemediğinden dolayı büyük bir üzüntü duyar ve gözyaşı döker. Ancak bir yandan da niyetini, bu düşüncedeki imanını ve kararlılığını Allah'ın bildiğini ifade ederek de kendisini teselli etmeye çalışır.

Yine,

*Şehit ismi yazılıysaydı soyadım
Kanım ile mezarımın başına (Kaya 2011: 166)*

mısralarıyla Veysel, kutsal değerler uğruna kan döküp o kanla mezar taşına yazılacak “şehit” isminin onun için büyük bir onur, büyük bir şeref olacağını belirtir.

Veysel, dağları, ovaları, yaylaları, çiçekleri, ağaçları, ormanları, dereleri, çayları, ırmaklarıyla vatanına âşıktır ve bu aşkını,

*Arzusun çektiğim Beserek Dağı
Elvan elvan çiçeklerin açtı mı (Kaya 2011: 36)*

*Türlü türlü renklerle belenmiş
Yeşil yaprak ile döşeli dağlar
Giyinmiş, kuşanmış gelin misâli
Gülüyor yüzüne neşeli dağlar (Kaya 2011: 115)*

*Bir yâr için diyar diyar dolandım
Yoruldum da Çamlıbel’e dayandım (Kaya 2011: 76)*

*Daim bulanın asla durulman
Nedir bu sendeki hâl Kızılırmak (Kaya 2011: 60)*

gibi mısralarla başlayan dördlüklerinde derin bir samimiyet ve içtenlikle dile getirir.

Veysel,

*Sevgisi içimde yaşayıp duran
Nazlı güzellerin şirin İstanbul
Hayali kafamda hükümler süren
Görmez gözlerime görün İstanbul (Kaya 2011: 68)*

*Ziyaret eyledim koca Sivas’ı
Silindi gönlümün kalmadı pası
Durmayıp çalışır Cer Atölyesi
Gittikçe artıyor şanı Sivas’ın (Kaya 2011: 106)*

dördlüklerini ihtiva eden şiirlerinde başta İstanbul ve Sivas olmak üzere köyü Sivrialan, Karaözü, Bor, Erzurum, gibi yerleşim yerleri ve bu yerleşim yerlerinin güzelliklerini dile getirir. Özellikle,

*Amasya’nın elmasını
Zile pekmez çalmasını
Sivas’ın da kıymasını
Yesem amma yesem amma*

*Gezsem Tokat’ın bağını
Emlek’in taze yağını
Erzurum’un kaymağını
Yesem amma yesem amma (Kaya 2011: 144)*

dörtlüklerini içeren “Yurt Ürünleri” adlı 14 dörtlükten oluşan şiirinde de yurdun dört bir bucağının meşhur ürünlerini ve yiyeceklerini konu ederek memleketinin her bir yerinin ayrı bir güzelliğe sahip olduğunu ifade eder.

SONUÇ

Başlıklarda açıklanmaya çalışıldığı gibi Veysel şiirlerinde, zamane çocuklarının anneye, babaya, ataya olan saygısızlığını, vefasızlığını, toplumda edep ve hayâ sınırlarının aşıldığını, çirkin sözlerin sıradan sözlermiş gibi insanların dilinde dolaştığını, toplumun bencilleştğini, nasihat ve öğüt dinleyecek kimsenin kalmadığını, kötülüklerin memlekette kök saldıığını, fitne ve fesadın çoğaldığını, mezhep kavgalarının arttığını, toplumda yalancı, hilekâr ve sahtekârların kol gezip insanların bunlara itibar ettiklerini, inanıp, güvendiklerini, insanların kanaatsizliğini, toplumda yokluk ve sefaletin kol gezdiğini anlatarak döneminin toplumsal tablosunu çizmiştir. O, bu tabloya bakarak ataların “şer” dediği zamanın bu zaman olması gerektiğini düşünmüştür. Zamanında yeniliklerin, gelişmelerin birbirini takip ettiğini, ilmi alanda büyük ilerlemeler kat edildiğini, teknolojide hızlı gelişmeler yaşandığını, özellikle ulaşımda uçakların kullanımının yaygınlaştığını dile getiren Veysel, bilhassa büyük devletlerin dünyayı kan gölüne çevirdiklerini, masum insanların ölümüne sebep olduklarını belirterek de dünya ahvalini gözler önüne sermiştir. Döneminin önemli olaylarından “Vatan Cephesi” örgütlenmesine, Kıbrıs meselesine, Dumlupınar denizaltı faciasına değinen Veysel, bu hadiseler hakkındaki görüşlerini ve bunların toplumsal yansımalarını şiirlerinde dile getirmiştir. Şiirlerinde, doğruluk, doğru sözlü olma, yardımlaşma, sabır, alçakgönüllülük, namus gibi toplumun sahip olması gereken ahlâkî ve toplumsal değerler üzerinde de durmuştur. Veysel, şiirlerinde, dönemin Halkevleri, Köy Enstitüleri, Hastane gibi kurumlarına değinmiş, bunların zamanı içerisindeki önemlerinden, toplumsal işlevlerinden ve üstlendikleri rollerden bahsetmiştir. Şiirlerinde, birlik ve beraberliğin bir toplum için önemini, Türk’ün vatan ve millet sevgisini, şehitlik makamına bakışını ortaya koymuştur. Dolayısıyla “Edebiyat ve toplum arasında bir ilişki var mıdır?” sorusuna verilecek en güzel cevabı Veysel’in şiirlerinde bulmaktayız. Veysel, edebiyat-toplum ilişkisinin en mükemmel örneklerini vermiş, edebî bir üslûpla dile getirdiği şiirlerinde toplumsal hayatı ön plana çıkarmaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat (2009), *Âşık Veysel*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- ARIKAN, Zeki (1999), "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 23, s. 261-281.
- ARSLAN, Zehra (2013), "Trabzon'da Vatan Cephesi (12 Ekim 1958-27 Mayıs 1960)", *Karadeniz Araştırmaları*, C 3 (36): 129-148.
- AYSAL, Necdet (2005), "Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri", *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C 3(35-36): 267-282.
- BABAHAN, Ali (2009), "Bir Sosyal Politika Projesi Olarak Köy Enstitüleri", *Alternatif Politika*, C 1 (2): 194-226.
- DURAK, Gökhan (2014), "Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı ve Halkevleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, (8): 420-435.
- EMRE KAYA A. Elif-AVŞAR, Zakir (2013), "Demokrat Parti'nin Sivil Toplum Üzerinden Bir Siyasal İletişim Denemesi: Vatan Cephesi Örneği", *TheJournal of AcademizSocialScienceStudies*, C 6, (2): 397-416.
- GAYDE, Gözde (2008), *Kıbrıs Sorununun Belgesellerdeki Sunumu: Türkiye'de Üretilen Kıbrıs Belgeselleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV Sinema Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- GÜNEŞ, Müslime (2012), "Adnan Menderes ve Halkevleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C XII (25): 141-155.
- GÜVERCİN, Cemal Hüseyin-vd. (2004), "Köy Enstitüleri ve Sağlık Eğitimi", *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, C 57 (2): 97-103.
- İNAN, Süleyman (2007), "Demokrat Parti Dönemi", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Ankara: Anı Yay., s. 117-145.
- KARTAL, Sadık (2008), "Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C 4 (1): 23-36.
- KAYA, Doğan (2011) *Âşık Veysel*, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yay.
- KESER, Ulvi (2012), "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış" *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C XII (25): 181-226.
- ÖZDEMİR, Yavuz-AKTAŞ Elif (2011), "Halkevleri (1932'den 1951'e)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C 4 (45): 235-262.
- SARIKOYUNCU DEĞERLİ, Esra (2012), "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)", *Akademik Bakış*, C 6 (11): 85-101.
- SEMİZ, Yaşar (2013), "Türk Basınında Dumlupınar Denizaltı Faciası (4 Nisan 1953) ve Sonrası", *Pof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı*, Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayını, s. 217-248.
- VATANSEVER, Müge (2010), "Kıbrıs Sorununun Tarihî Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fak. Dergisi*, C 12 (Prof. Dr. Burhan Ceyhan'a Armağan Özel Sayısı): 1487-1530.